

3. Proč bychom měli znát kulturu neslyšících?

Kultura neslyšících a její znalost je důležitá především pro neslyšící samotné. Její přítomnost má vliv na vývoj osobnosti a psychiky neslyšících osob. Lze to jednoduše dokázat na pěti základních psychických potřebách⁴³ člověka, které popsal prof. Zdeněk Matějček.⁴⁴ Podrobněji viz Komárková (2006).

Pro uspokojení všech potřeb neslyšících a pro přirozené nabývání kultury neslyšících je zásadní používat znakový jazyk při vzdělávání neslyšících, samozřejmostí by mělo být i využívání vizuálních pomůcek, používání obrázků, encyklopedií, fotografií z reálného světa, popisků jednotlivých předmětů nalepených na předmětech ve třídě, práce s počítačovými programy a jiné postupy a metody maximálně vizualizující výuku.

Pro učitele neslyšících dětí je podstatné, aby nepředpokládali u svých neslyšících žáků znalosti, které nabývají jejich slyšící vrstevníci „bez učení“ přirozeným odposlechem v rodině, ve společnosti. Neslyšící děti se o nich musí dozvědět zprostředkovaně a určité jevy jim musí být vysvětleny. Učitelé mají vytvářet z chaosu pořádek, naslouchat svým žákům a odpovídat na otázky, které je jak o slyšícím, tak o neslyšícím světě zajímají.

Kultura neslyšících je podstatným faktorem pro vytváření identity neslyšících lidí. Člověk si vytváří svou osobní identitu během celého svého života. Identitou se rozumí pozitivní přijetí sebe sama, svého místa ve společnosti i způsobu, jímž jsme vnímáni a chápáni druhými. Pokud člověk na sebe nahlíží kladně, pak je na dobré cestě k tomu, aby získal zdravé sebevědomí.

U neslyšících stejně jako u členů jiných minoritních skupin je budování identity v některých případech problematické. Vyrůstají ve světě dvou jazyků a dvou kultur. Identita se nejvíce rozvíjí v období puberty, kdy se mladý člověk ocitá v psychické nejistotě a hledá sebe sama. Avšak samotný proces formování identity začíná již mnohem dříve. Odborné studie ukázaly, že pokud je vytváření

⁴³ Pět základních psychických potřeb podle Matějčka (2005): (1) potřeba náležité stimulace a podnětů, (2) potřeba smysluplného světa, (3) potřeba pocitu životní jistoty, (4) potřeba pozitivní identity, (5) potřeba otevřené budoucnosti.

⁴⁴ První čtyři uvedené psychické potřeby formuloval jako první v roce 1961 MUDr. Josef Langmeier. Matějček přidal pátou a společně je publikovali v knize Psychická deprivace v dětství (Langmeier – Matějček, 1963).

citových vztahů během prvních šesti let života slabé nebo pokud existuje pouze slabé sociokulturní zázemí, mohou se následně v období puberty objevit pocity odcizení od vlastní kultury (Duquette, 1991, s. 124).

Identita se vytváří ve vztahu k naší rodině a ke skupině lidí, se kterými se identifikujeme. „*Neslyšící lidé si budují identitu na základě jejich hluchoty*“ (Carty, 1994, s. 40). Neslyšící děti se identifikují s komunitou neslyšících, se kterou díky hluchotě mají mnoho společného (jazyk, kultura, historie). Jak uvádí Ridgewayová (2001), pro rozvoj neslyšící identity je především významné, aby se neslyšící dítě již od útlého věku stýkalo nejenom s neslyšícími vrstevníky, ale i s neslyšícími dospělými. Neslyšící děti musí být v maximální míře vystaveny informacím o komunitě neslyšících, kultuře, historii i jazyku jim přístupným. Potřebují vidět dospělé neslyšící, kteří se pro ně mohou stát vzory (podrobněji níže). Nezávisle na školních programech mohou ředitelé škol zaměstnávat neslyšící v různých pozicích ve škole, a umožnit tak dětem setkat se s nositeli kultury přímo během pobytu ve škole.

Ridgewayová (2001) rozděluje formování identity neslyšících na šest fází: (1) **zmatení identity** – v první fázi si „*neslyšící jedinec začíná uvědomovat, že se od zbytku (většiny společnosti; pozn. autorky) liší*“ (Ridgeway, 2001, s. 24); (2) **porovnávání** – v tomto období se jedinec chvílemi přiklání k dominantní kultuře a chvílemi ke své minoritní kultuře, výsledkem přecházení mezi kulturami a jejich porovnávání je poznání, že kontakt s jejich vlastní kulturou, se skupinou neslyšících, je příjemnější; (3) **tolerance** – mladý neslyšící sice nemusí být hrdý na svou hluchotu, ale přijal svou osobu takovou, jaká je; (4) **přijetí identity** – neslyšící jedinec se setkává s ostatními členy neslyšící komunity a přestává se stydět za svou hluchotu; (5) **hrdost** – neslyšící má pocit sounáležitosti se skupinou neslyšících, nestydí se za svou hluchotu; (6) **syntéza identity**. Rozdílné členění formování identity neslyšících najdeme u Cartyové (1994). Ta formování identity člení do jiných stádií: (1) zmatení; (2) frustrace, vztek, obviňování; (3) zkoumání identity; (4) identifikace a odmítnutí; (5) rozpolcenost; (6) přijetí. Všechny etapy jsou pro budování vlastní identity nezbytné.

U uvedených dvou členění je vidět jasný nesoulad. V případě členění u Ridgewayové (2001) se již ve třetím období objevuje pozitivní vztah k hluchotě, kdežto Cartyová (1994) je skeptičtější a domnívá se, že pokud k přijetí identity neslyšícího dojde, je tomu až v posledním, šestém období. Srovnání obou pohledů by bylo možná snázejší, pokud by v obou publikacích bylo uvedeno, v jakém věku k jednotlivým fázím formování identity dochází.

Co se jeví pro budoucnost v životě neslyšících dětí jako velmi podstatné, jsou neslyšící vzory (v originále Deaf models; pozn. autorky). Takovými vzory jsou neslyšící dospělí, kteří ukazují dětem, jak oni sami zvládli život ve slyšícím světě, jak se zapojili do komunity neslyšících, jak vystudovali střední, popřípadě vysokou školu a jaké mají zaměstnání. Děti v nich mohou samy spatřit osobu, kterou chtějí být, a cíl, kterého mohou dosáhnout.

Několik výše uvedených rádků shrnuje, jak je důležité, aby se o kultuře neslyšících naučili pouze slyšící, kteří se připravují na výkon své profese ve společnosti neslyšících. Neslyšícím by se tyto poznatky měly dostat v co nejučtější věku, aby u nich nedocházelo k frustracím a k jejich pocitu nespokojenosti v životě. Pro výuku kultury neslyšících na školách je možné využít několik forem. Jednou z nich je i dětská hra. Několik her je uvedeno v podkapitole Hry. Více her s podrobným popisem je představeno na DVD *Neslyšící jako kulturní a jazyková menšina – kultura neslyšících*.

Slyšícím lidem a především tlumočnickům asi nejvíce přinesou osobní zkušenosti s komunitou neslyšících. Předpokladem je perfektní znalost znakového jazyka a respekt k jednotlivým členům komunity. Slyšící lidé mohou získávat poznatky na kulturních akcích a setkáních zmíněných v publikaci, nemálo informací se lze dočíst z biografii⁴⁵ neslyšících osob – jejich prožitky, zážitky i prosté autentické vyprávění přináší neocenitelné informace, kterým jako slyšící nemůžeme nikdy úplně porozumět. Pro výuku kultury neslyšících u neslyšících, ale i tlumočnicků doporučuji webové stránky Gallaudetovy univerzity,⁴⁶ na kterých existuje databáze projektů pro jednotlivé třídy předmětu ASL & Deaf Studies.

⁴⁵ Např. Cripss, 2002, Carrol – Hoffpauir Fischer, 2002, Spradley – Spradley, 2002.

⁴⁶ Projekty naleznete na odkaze: <http://aslcurr.gallaudet.edu/>